

Täysistunto

Keskiviikko 21.11.2018 klo 14.01—17.54

4. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 237/2018 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 4. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveystieteiden valtiokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan on annettava lausunto.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 45 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja.

Keskustelu

14.06 **Perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hyvä eduskunta! Eilen vietettiin lapsen oikeuksien päivää. Suomi sitoutui liki 30 vuotta sitten YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joka velvoittaa kutakin jäsenmaata toimimaan poliittisesti siten, että lapsen etu on ensisijaista. Me olemme monin tavoin lapsi- ja perhepolitiikassa mallimaa tai vähintään mitalisijoilla, ja monet erinomaiset lapsuuteen liittyvät käytänteemme, päätöksemme ja lakipykälät aina neuvoloista maksutomaan kouluruokailuun ovat kestäneet aikaa ja ovat yhä käytännössä varmasti koko eduskunnan puolustamia hyvinvointiyhteiskuntamme peruspilareita.

Erityisellä tavalla jokaisena päivänä, ei vain lapsen oikeuksien päivänä, meidän on kiinnitettävä huomiomme niihin lapsiin, jotka kotitaustansa vuoksi ovat hauraassa asemassa. Erityisellä tavalla on kiinnitettävä huomiota turvaan, kasvuun, oppimiseen ja rauhaan niiden lasten osalta, jotka ovat lastensuojelun asiakkaita — vielä erityisemmin niiden noin 20 000:n, jotka on sijoitettu oman kodin ulkopuolelle.

Me vahvistamme nyt muutettavilla lastensuojelulain pykälillä lapsen oikeutta hyvään kohteluun, huolenpitoon ja kasvatukseen. Me vahvistamme suojaa, ruumiillista koskemattomuutta ja fyysistä ja henkistä loukkaamattomuutta. Ehdotettavien säännösten painopiste on ennakkolisissa keinoissa, joiden avulla on tarkoitus ehkäistä haastavien tilanteiden syntyä sekä vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä, kun ne eivät ole välttämättömiä.

Haluan korostaa eduskunnalle, että tämän lain valmistelu oli liikkeellä laajasti jo ennen kuin tänä syksynä on käyty eduskunnan oikeusasiamiehen ansiokkaan työn tuloksesta laajaa kansallista keskustelua, erityisesti koulukoteihin liittyvistä kurillisista toimista ja lasten ja nuorten itsemääräämisoikeudesta. Tuon keskustelun seurauksena päädyimme toki vielä vahvistamaan pykälissä erityisesti valvontaan liittyviä kohtia entisestään.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

Tämä ei ole, hyvä eduskunta, lastensuojelun kokonaisuudistus. On ehkä isompi arvioinnin paikka seuraavan hallituskauden aikana tuon nyt kymmenen vuotta voimassa olleen ison lain henkeä ja toteutumista arvioida myös siltä osin, onko erityisiä kehittämiskohteita lapsiperhepalveluiden, lastensuojelun ja koulun ympärillä olevien palveluiden yhdistämisessä sekä erityisesti lastensuojelun jälkihuollossa. Näissä työryhmätyö on liikkeellä. Nyt keskitymme esityksessä tiettyihin pykäliin.

Tämän esityksen kohteena ovat nyt ne lapset, jotka ovat sijaishuollossa, ja heidän oikeusturvansa vahvistaminen. Valvontaa vahvistetaan mainitsemallani tavalla väärinkäytösten ennaltaehkäisyä ja myös siksi, että niihin varhaisesti puututtaisiin. Valvonnan tehostamisen ytimessä on velvoite lapsen kuulemiseen ja osallistamiseen.

Arvoisa puhemies! Lastensuojelun tulee tukea lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tavanomaisen kasvatuksen toteutumista. Esityksessä selkiytettäisiin yleisesti hyväksytyn tavanomaisen kasvatuksen ja perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa. Esityksellä vahvistettaisiin kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeutta huolenpitoon, rajojen asettamiseen ja ihmisarvoa kunnioittavaan kohteluun. Olemme poikkeuksellisen vaikeassa maastossa, kun tiedämme, että aikuisina meillä on velvollisuus suhtautua lapsen kasvattamiseen myös rajojen asettamisena. Olemme myös tekemisissä sellaisten lasten ja nuorten asioiden kanssa, jotka voivat olla myös vaaraksi itselleen, läheisilleen, toisille lapsille tai henkilöstölle.

Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen asiakassuunnitelmaan tulisi tämän hallituksen esityksen mukaisesti kirjata, miten lasten terveydenhoito, varhaiskasvatus ja perusopetus, siis arjen muut, normaalit, tavalliset asiat, järjestetään sijaishuollon aikana. Lapsen sijoituksesta päätöksen tehneen kunnan on myös valmisteltava opetusta sijoituskunnan kanssa jo siinä vaiheessa, kun sijoitusta valmistellaan. Lisäksi vanhemmille tehtävässä asiakassuunnitelmassa olisi arvioitava, millä tavoin vanhemmille järjestettävän erityisen tuen avulla voidaan edistää tavoitetta perheen jälleenyhdistämisestä. Aina se ei ole paras vaihtoehto, mutta aina se on tavoiteltava asia. Lapsen asiakassuunnitelmaa olisi aina täydennettävä lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmalla, jos lapseen kohdistetaan tai oletetaan kohdistettavan hänen elämäntilanteensa vuoksi sijaishuollon rajoituksia. Esityksen mukaan me kirjaamme nyt näkyville, että lapselle ja myös hänen huoltajilleen on kerrottava oikeusturvakeinoista.

Arvoisa puhemies! Tämä esitys sisältää muutoksia myös palveluntuottajille. Sijaishuollon palveluntuottajien, joiden kenttä on moninainen, olisi varmistettava henkilöstön riittävä määrä, osaaminen ja perehdytys. Tällä voidaan ennaltaehkäistä rajoitusten käyttöä ja varmistaa, että niitä käytetään vain lain edellyttämässä tilanteissa, turvallisesti ja lapsen ihmisarvoa kunnioittavalla tavalla. Muutoksissa korostetaan rajoitusten viimesijaisuutta ja myös sitä, että käytetyn toimenpiteen on oltava oikeassa suhteessa lapsen käyttäytymiseen liittyvään terveys-, turvallisuus- ja omaisuusvaaraan nähden. Lapsen mielipide ja näkemys rajoituksesta olisi selvitettävä, ellei tuota selvitystä ole ilmeisen mahdotonta tehdä. Oleellista on, arvoisa puhemies, että rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää rangaistuksena tai kurinpitokeinona eikä niiden käytöllä saa aiheuttaa lapselle vahinkoa tai haittaa. Rajoitus ei koskaan oikeuta lapsen alistamista, kurittamista eikä muulla tavoin loukkaavaa tai nöyryyttävää kohtelua.

Lastensuojelulaitoksessa olisi laadittava yleinen hyvä kohtelua koskeva suunnitelma. Hyvää kohtelua koskevaan suunnitelmaan tulisi sisällyttää tiedot toimenpiteistä, joilla yksikössä olevien lasten itsemääräämisoikeutta tuetaan, sekä sijaishuoltopaikan tavanomai-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

seen kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä — niin sanotusti talon tavat. Suunnitelmaan tulisi sisällyttää, kuinka rajoitusten käyttöön varaudutaan ja kuinka niitä voidaan toteuttaa niin, että itse rajoitustoimenpide ei aiheuta vaaraa ulkopuolisille. Suunnitelmassa tulisi myös yksilöidä, mitä lainmukaiset rajoitukset kyseisessä yksikössä käytännössä tarkoittavat ja miten niitä käytännössä toteutetaan. Tässäkin lasten näkemyksien ja kokemusten kuuleminen on ensiarvoista, kun suunnitelmaa laaditaan.

Arvoisa puhemies! Esitys sisältää muutoksia myös rajoituksia koskeviin säännöksiin. Sijaishuoltoa vaarantavien esineiden haltuunotto olisi jatkossa mahdollista. Myös tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden haltuunotto mahdollistettaisiin. Jos on perusteltu syy epäillä lapsella tai nuorella olevan aineita tai esineitä, jotka haittaavat sijaishuollon järjestämistä tai yleistä järjestystä, on lapselle mahdollista tehdä henkilöntarkastus. Se ei kuitenkaan ole mahdollista tupakkatuotteiden etsinnän takia. Laitoksen olisi viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin luvattomasti poistuneen lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi laitokseen sekä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle. Laitoksen ja lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomaisen tulee toimia yhteistyössä lapsen kuljettamiseksi takaisin laitokseen.

Eristämiseen liittyviä säännöksiä muutetaan siten, että eristämistä lyhennetään vuorokaudesta 12 tuntiin ja eristämistä koskevaa päätöstä voi jatkaa niin ikään vain toiset 12 tuntia nykyisen vuorokauden sijaan. Tämä säännös sisältää tarkennuksia eristämisen aikaisiin lapsen turvallisuutta varmistaviin toimenpiteisiin. Eristämistä koskevaan päätökseen kirjattavien asioiden sisältöä tarkennetaan. Lisäksi tarkennetaan yksittäisen lapsen kohdalla tapahtuneen rajoituksen jälkikäteistä yksilökohtaista arviointia, myös vuorovaikutusta lapsen oman sosiaalityöntekijän kanssa kotikunnassa.

Ja vielä, arvoisa puhemies, valvonnasta. Sillä on merkittävä rooli lasten oikeusturvan ja hyvän kohtelun turvaamisessa. Valvonta kuuluu aluehallintovirastoille ja Valviralle. Niiden tulisi valvontaa toteuttaessaan ja sijaishuoltopaikoissa valvontakäyntejä tehdessään kuulla lasten näkemyksiä ja kokemuksia. Säännös vahvistaa ja siten myös tehostaa sijaishuollon valvontaa. Tällä pyritään ennaltaehkäisemään sijaishuollossa olevien lasten kaltoinkohtelua. Meillä on aina velvollisuus kuulla lasta.

Arvoisa puhemies! Tähän valvontaan liittyen me tulemme lisäksi esittämään ja olemme eduskuntaan tuoneet ensi vuoden talousarvioon täydentävän esityksen, jossa lisätään määrärahoja valvontaviranomaiselle, sosiaali- ja terveysministeriölle ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle, jotta lastensuojelun osaaminen vahvistuu ministeriötason virkatyössä mutta myös kentän valvonnassa.

Puheenvuorossani käyttämäni esimerkit voivat kuulostaa kaukaisilta mutta ovat ajoittain karuakin arkea lastensuojelun vaativimmissa sijaishuollon yksiköissä. Me puhumme nuorista, ehkä aikuisiän kynnyksillä olevista, joiden elämässä omat vapaudet ja rajoittaminen ovat vaikea kalteva pinta, jossa lainsäädännön tulee olla yksiselitteinen ja lapsen edun mukainen. Olemme tekemisissä rikollisuuden, väkivallan ja päihteidenkin kanssa, kun keskustelemme rajoitustoimenpiteistä, ja aina myös alan osaajien, ammattitaidon, eettisyyden ja turvallisuuden kanssa.

Minusta tämä esitys, arvoisa puhemies, on merkittävä [Puhemies koputtaa] kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten yhdenvertaisuuden, osallisuuden edistämisen, itsemääräämisoikeuden ja muiden perusoikeuksien toteutumisen kannalta. Tämä edellyttää osaamisen kehittämistä sijaishuollon yksiköissä ja myös ajattelutavan muutosta menneistä vuosikymmenistä tähän päivään lapsilähtöisyyden ja nuoren ja lapsen kuulemisen vahvistamiseksi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

14.17 **Tytti Tuppurainen sd:** Arvoisa rouva puhemies! Suomen hallitus pyysi vuonna 2016 anteeksi ihmisiltä, jotka olivat lastensuojelun sijaishuollossa tulleet kaltoinkohdeluiksi. Valtiojohdon ele oli tarpeellinen.

Viime vuosisadalla Suomeen rakennettiin tyttö- ja poikakotien saaristo, jossa usein valitsi säälimättömän kova kuri ja jopa suoranainen alistaminen. Tästä tilanteesta on päästy onneksi eteenpäin. Sijaishuoltoon sijoitettujen lasten oikeusturvan toteuttaminen on tärkeää. Hyvinvointivaltion onnistumista voi mitata parhaiten sillä, miten se kohtelee kaikkien heikoimpia. Tämä koskee kaikkia suljetuissa laitoksissa olevia mutta aivan erityisesti sijaishuoltoon sijoitettuja lapsia. He ovat lapsia, joiden huollosta ja kasvatuksesta eivät vastaa enää omat vanhemmat vaan vieraat ihmiset.

Oikeusturvan tarvetta tehostaa tarve ymmärrykseen, kasvatukseen ja rakkauteen. Hallituksen esitys lastensuojelulain uudistamiseksi sisältää toimenpiteitä, jotka täyttävät edellä sanottuja tavoitteita. Lastenhuollon tulee olla entistä paremmin suunniteltua. Yleisen turvallisuuden ja lasten oman edun turvaamiseksi tehtävät rajoitustoimenpiteet on perusteltava ja niiden käyttö rajattava välttämättömään. Aluehallintoviranomaisten valvontaresurssija on lisättävä, ja lapsia on kuultava heitä koskevista asioista. Sijoitettujen lasten mielenpiteiden kuuleminen on haastavaa, ja heistä vastuussa olevien työntekijöiden motivointi vaatii paljon. Kuitenkin tällaisessa kuulemisessa kysymys on paitsi oikeusturvasta myös kasvatuksesta. Viestimme, että kaikilla on oikeus tulla kuulluiksi. Meidän viestimme on, että kaikkien näkemyksillä on arvoa.

Arvoisa puhemies! Yhteiskunnan on pyrittävä hyviin tuloksiin oikeudenmukaisin keinoin ja lakeja ja ihmisoikeussopimuksia kunnioittaen. Tämä on sanottava painokkaasti. On kuitenkin paikallaan muistuttaa mieleen, että nyt käsiteltävät asiat eivät ole mustavalkoisia eivätkä ratkaisut helppoja. Sijoitetut lapset ovat useissa tapauksissa — ja voisimme sanoa, että tavallisissa tapauksissa — esiteini-iässä tai jopa aikuisuuden kynnyksellä. He ovat voineet saavuttaa aikuisten fyysiset mitat. Heillä on käsityksiä aikuisten maailmasta, käsityksiä, jotka ovat usein vääristyneitä ja ongelmia entisestään kärjistäviä. Lyhyesti ja suoraan sanottuna: sijoitettujen lasten ja heidän ympäristönsä suojeleminen ei ole helppoa. Kun sallittujen rajoitustoimenpiteiden kohdalla puhutaan kiinnipitämisestä, kyseessä ei useinkaan ole pienen lapsen sylissä pitäminen vaan fyysisiltä voimiltaan aikuista vastaavan nuoren hillitseminen. Kun rajoitustoimissa puhutaan henkilöön käyvistä tarkastuksista, kyse voi olla huumausaineista tai teräaseista. On syytä kantaa huolta siitä, miten sijoituslapsista huolehtiva henkilökunta selviää tehtävästään. Lakiesitys sälyttää heille lisää velvoitteita. Esimerkiksi sijaishuollon piiristä karanneiden lasten palauttaminen on entistä selkeämmin laitoksen oman henkilökunnan vastuulla. Uudistuksen myötä ei kuitenkaan tule lisää voimavaroja näiden vastuiden kantamiseen.

Lakiesityksessä annetaan kaivattu oikeus tupakan ja tupakkatuotteiden pois ottamiseen. Käytännön lastensuojelutyötä tekevät ovat viestittäneet, etteivät säännöt ole tämänkään jälkeen riittäviä. Miten esimerkiksi kasvatustarkastelua käyvä työntekijä voi toimia, jos vastapäätä istuva nuori ei nosta katsettaan älypuhelimien pelisovelluksesta? Puhelinta ei saa panna kaappiin keskustelun ajaksi, saati pitemmän ajatustuokion turvaamiseksi — ja kuitenkin tuo kasvatustarkastelu on voitava käydä, [Leena Meri: Tästä tulee palautetta kyllä!] tuon nuoren parhaaksi. Keinoja tarvitaan.

Arvoisa puhemies! Nyt säädettävä laki ja sitä tehostava valvonta turvaavat omalta osaltaan sen, ettei yhdenkään tulevaisuuden hallituksen tarvitse pyytää anteeksi sijoitetuilta lapsilta. Toivottavasti lainmuutos ja lisääntyvä valvonta ei miltään osin viestitä hyvää las-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

tensuojelutyötä tekeville ihmisille, että he olisivat epäilyksen alaisia. Lapset ovat maailman tärkein asia. Lastensuojelussa tehtävä työ sen mukaisesti on arvostuksensa ansainnut.

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Annan seuraavan puheenvuoron edustaja Laiholle, ja sen jälkeen voidaan käydä debatti, jos siihen on tarvetta, niin että tulee puhujalialta puheenvuoroja käytetyksi.

14.22 **Mia Laiho kok:** Arvoisa puhemies! Eduskunnan oikeusasiamies on tehnyt useita tarkastuksia lastensuojelun sijaishuollon yksiköihin parin viime vuoden aikana ja kiinnittänyt siellä huomiota tärkeisiin asioihin, ennen kaikkea sijaishuollon valvontaresurssien riittämättömyyteen ja siihen, että lapsia ei kuulla riittävästi. Lapset, jotka ovat sijoitettuina, ovat kaikkein heikoimmassa asemassa olevia, ja he ovat muiden vallan alla. Se pitää muistaa aina, kun heistä puhutaan, että silloin ollaan rajoittamassa heidän oikeuksiaan. Täytyy olla todella huolellinen siinä, mihin vedetään se raja, mikä on lapsen oikeus ja mikä liittyy siihen sijoitukseen tai lapsen turvallisuuteen. Epäkohtia on noussut esille useita, ja tämä on selkeästi tarkentamisen paikka, ja olen erittäin tyytyväinen, että ministeri Saarikko on tämän esityksen tuonut, jolla pystytään parantamaan tilannetta.

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen mukaan julkisen vallan on aina huomioitava lapsen etu. Tällainen sijoitusyksikkö, se ympäristö, voi helposti ruveta elämään omaa maailmaansa, ja silloin on tarpeen olla riittävä valvonta ja myöskin koulutus henkilökunnalle ja myöskin ehkä työkiertoa, ettei liikaa jäädä siihen omaan ympäristöön ja että pystytään näkemään niin sanotusti metsän puilta. Mutta se on myöskin hyvin haastava työympäristö, ja usein sijoitetuilla lapsilla on todella järkyttäviäkin elämäkokemuksia taustalla, ja niistä pitää sitten selviytyä. Ei voida edellyttääkään aina samanlaista käytöstä kuin jos olisi ollut normaali kotitausta. Mutta se on erittäin vaativa ympäristö myös henkilökunnalle. Sen takia myöskin yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa, lastenpsykiatrian kanssa on ensiarvoisen tärkeätä ja sitä jatkossa tulee vahvistaa.

On tärkeätä, että tässä lakiesityksessä nämä karanteetit lapset otetaan huomioon, koska on selkeä ongelmakohta tällä hetkellä, että nämä teini-ikäiset lähtevät karkuun ja sitten heitä on ympäri Suomea, ja kenellä on vastuu palautuksesta? On hyvä, että tätä selkeytetään, ja hienoa, että saadaan lisää valvontaan resursseja.

Eristämisen suhteen tämä on vaikea kapitteli, mutta toivoisin todellakin, että tähän nyt todella paneudutaan [Puhemies koputtaa] ja saadaan selkeitä ohjeita henkilökunnalle ja huomioidaan kuitenkin lapsen etu ja oikeudet.

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Täällä oli toiveita debatista. Avaan debattikeskustelun. Pyydän niitä edustajia, jotka haluavat käyttää minuutin mittaisen puheenvuoron, painamaan V-painiketta ja nousemaan seisomaan.

14.25 **Leena Meri ps** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Muutama asia, joista saan itse yhteydenottoja.

Nyt meillä on paljon yksityisiä hoitolaitoksia. Niitä ehkä sote-uudistuksen myötä tulee lisää. Yksi kysymys — tässä näkökulma sieltä henkilöstön puolelta — on tuo mitoituskysymys. Meillä on lastensuojelulain 59 §:ssä määritelty se, kuinka paljon siellä pitää yleisesti olla henkilökuntaa, mutta tietooni on tullut, että esimerkiksi yövuorossa on yksi hoitaja. Tilanne on sellainen, että siellä ei ole edes mitään hälytysnappia, vaan on käsketty

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

soittamaan 112:teen, jos tulee vaaratilanne. Tässä on tietysti oikeusturva hoitajalla, jos jokin tapahtuu, ja tietysti lapsille joskus tulee sitten tilanteita, joissa joudutaan käymään läpi, mitä on tapahtunut. Kysyisin: onko tähän tulossa mitään hoitajamitoitusta?

Toinen kysymykseni koskee sitä, onko mietitty sitä oikeusturvaa, joka siellä on muilla lapsilla tai heidän huoltajillaan. Jos siellä on erittäin vaarallisia muita lapsia, niin vain jollain henkilökunnasta on tiedossa tämä tilanne, [Puhemies koputtaa] ja se on aika vaikea tilanne.

14.27 Krista Kiuru sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Rajoitustoimet ovat olleet kovasti yhteiskunnallisessa keskustelussa, myös lapsen etu, ja tältä osin oikeusasiamiehen lukuisat kertomukset ovat kyllä eduskunnalle karmeaa luettavaa. Yksinään lastensuojelun asioista oikeusasiamies on hyvin pitkäksi todennut tämänhetkisiä puutteita: pätevien sosiaalityöntekijöiden huono saatavuus; yleisten voimavarojen puute; työntekijöiden vaihtuvuus; palveluiden laatu; sijaishuollon valvonta on riittämätöntä; lastensuojeluviranomaiset eivät aina ehdi käydä valvomassa; kuntien vastuu perhehoidon valvonnasta on riittämätöntä; lapset eivät aina tiedä, mitä oikeuksia heillä olisi, mitä sosiaalityöntekijällä; ja niin edespäin.

On sanottava tästä esityksestä, jonka hallitus nyt tänne tuo, että on kiitettävää, [Puhemies koputtaa] että olette tarttuneet asiaan, mutta samalla on muistettava, että meillä [Puhemies: Aika!] oli käsittelyyn tulossa kokonaisuudistus, nyt sen osa. Mutta ollaan tästäkin vähästä nyt tyytyväisiä. Pahoittelen.

14.28 Hannakaisa Heikkinen kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Sijoitetuilla lapsilla on usein monia kasautuneita, vaikeita ongelmia, ja ammattikasvattajalakin toiminta voi olla hankalaa. Osa saattaa kokea, ettei oikein ole keinoja puuttua nuorten toimintaan. Miten me voisimme tukea laitosten työntekijöitä heidän vaativassa työssään turvata vakavasti oireilevien lasten arki ja hyvinvointi? Henkilöstön osaaminen vaatii jatkuvaa perehdytystä ja koulutusta. Tämä on paitsi työtaito-, myös työturvallisuuskysymys. Työntekijät tarvitsevat tuekseen myös riittävän työnohjauksen.

Puhemies! Oikeuskanslerikin on kiinnittänyt huomiota pulaan pätevistä sosiaalityöntekijöistä. Työntekijöiden määrää ja pätevyysvaatimuksia voidaan kunnissa vähätellä, ja monin paikoin myös palkkaus laahaa. Nämä ovat vakavia asioita. Lastensuojelu tarvitsee arvostuksensa, ja siksi kiitän ministeri Saarikkoa tästä merkittävästä askeleesta.

14.29 Sari Sarkomaa kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Lasten oikeuksien päivä pitää olla joka päivä, ja erityisesti pitää tehdä työtä, niin että kaikkein heikoimmassa, vaikeimmassa asemassa olevilla lapsilla on mahdollisuus olla lapsia. Lapset ovat lapsia, vaikka he ovat nuoria, ja pidän kiitettävänä sitä, että ministeri Saarikko tuo lakiesityksen, jota pitkään on odotettu, ja myöskin tulee voimavaroja valvontaan. Ensi vuoden budjettiin tulee lisää määrärahoja lastensuojeluun ja perheiden kotiapuun, ennalta ehkäisevään toimeen niin, että voidaan tukea esimerkiksi niitä perheitä, joissa lapsi on sijoitettuna, niin että kokonaisuutta katsotaan.

Itse pidän tätä lakiesitystä erittäin vaativana, ja haluan katsoa tätä sillä tavalla, että kaikkein vaikeimmassa asemassa oleville lapsille tuodaan tämän lakiesityksen kautta rajat ja rakkautta. On tärkeää, että on selkeät säännöt, ja erityisen olennaista on se, että lasta kuullaan ja lapsi otetaan mukaan. Eli erittäin tarkkaan käymme tämän lakiesityksen läpi sosi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

aali- ja terveystoimikunnassa. [Puhemies koputtaa] On merkittävää, että myös perustuskivoliokunta antaa tähän lausuntonsa — tärkeä askel eteenpäin lasten kannalta.

14.30 **Lea Mäkipää sin** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuten ministerikin mainitsi, niin näitä kodin ulkopuolella olevia lapsia on sekä laitoksissa että myös sijaisperheissä lähes 20 000, ja toivottavasti joskus päästään siihen, että nämä luvut ovat nolla. Eli sitä ennaltaehkäisyä kuulutan.

Mutta nyt otan esille sijaisperheet, koska ne ovat tuttuja. Kysyisin: onko sijaisperheen lapsilla ja sijoitetuilla lapsilla samat oikeudet? Joskus olen joutunut puuttumaan siihen, voiko sijoitettu lapsi käyttää puhelinta, tietokonetta, voiko hän lähettää kirjeitä vanhemmille, sisaruksille tai muille ja voiko myös vierailuja olla, koska monessa tapauksessa on näin, että lapset eivät pääse katsomaan läheisiään eli siinä on tämmöistä puutetta. Tietysti näistä voisi laittaa viestiä tuonne valvontaviranomaisille. Välttämättä se arkipäivä ei ole niin ruusuista kuin me joskus luulemme. Mutta toivottavasti tähän [Puhemies koputtaa] tulee selkeyttä tässä laissa.

14.31 **Outi Alanko-Kahiluoto vihr** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tässä lakiesityksessä on paljon hyvää, mutta itse jäin miettimään sitä, puututaanko tässäkin lakiesityksessä riittävästi ennaltaehkäisyyn tai vahvistetaanko sitä. Nimittäin tästäkin lakiesityksestä ilmenee se, että sosiaalityöntekijät kertovat usein tilanteesta, jossa psykiatria ei suostu aloittamaan nuoren terapiaa ennen kuin nuori on huostaanotettu ja sijoitettu, vaikka nuorella ei välttämättä olisi mitään huostaanoton ja sijoittamisen tarvetta.

Tässä taustalla on usein se, että mielenterveyspalvelut ovat riittämättömät. Tästäkin esimerkiksi Kuntaliiton ja Talentian tuoreet selvitykset ovat raportoineet, että perheen ulkopuolisten sijoitusten taustalla on yhä useammin se, että mielenterveyspalveluita ei kerta kaikkiaan ole nuorille riittävästi tarjolla. Tästä syystä sitten joudutaan tämmöiseen hulluun tilanteeseen, että nuoren olo pahenee niin paljon, että sitten ollaan siellä psykiatrian erikoissairaanhoidon piirissä, [Puhemies koputtaa] kun ennaltaehkäisy on puuttunut, ja sitten käytetään huostaanoton kriteerinä [Puhemies: Aika!] tätä huonoa oloa, joka nuorella on.

Eli kysyisin ministeriltä, onko tähän mielenterveyspalveluiden puutteellisuuteen kiinnitetty tämän lain valmistelussa huomiota.

14.32 **Hanna Sarkkinen vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lapsen hyvinvointi ja lasten oikeudet ovat itsestäänselvästi lastensuojelulain ydin. Tämä on kuitenkin vaativa kokonaisuus, sillä rajoja on voitava asettaa lapsen itsensä ja muidenkin takia. Myös henkilöstön turvallisuus ja mahdollisuudet tehdä kasvatustyötä on turvattava, ja säädösten on annettava sille riittävät mahdollisuudet erityisesti, kun kyseessä on nuoria, joilla on hyvin vaativia elämän ongelmia, päihde- ja mielenterveysongelmia, ehkä väkivaltataustaa. Silloin tulee kysymys myös sen koko yhteisön ja henkilöstön turvallisuudesta. Olennaista on myös henkilöstön riittävyys, henkilöstön koulutus, riittävät resurssit, jotta kasvatustyötä voidaan tehdä laadukkaasti eikä tule myöskään paineita turvautua sitten tarpeettomiin rajoittamiskeinoihin.

Arvoisa puhemies! Haluaisin kysyä ministeriltä: saako tämän lain myötä rajoittaa sijoitetun lapsen kännykän tai tietokoneen käyttöä? Vanhemmat tietävät, että rajoituksia tarvitaan usein kotona, ja niitä tarvitaan varmaankin myös sijoitettujen lasten kasvun turvaamisen kannalta.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

14.34 **Antero Laukkanen kd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tämä esitys on erittäin tärkeä, ja täytyy sanoa, että kun nämä lapsien huostaanotot ja sijoitukset yhä edelleen kasvavat monista hyvistä toimista huolimatta, niin ne kertovat kyllä hyvin laajasti yhteiskunnan pahoinvoinnista.

Tässä esityksessä todetaan, että tulisi tehdä hoito- ja kasvatussuunnitelma. Erittäin hyvä tavoite. Kysyisin ministeriltä, miten ollaan varauduttu resurssien suhteen, jotta tämä voisi onnistua — kun esimerkiksi vammaislaissa edellytetään vastaavia asioita ja se on jo monta vuotta ollut voimassa, ja silti monen vammaisen kohdalla hoitosuunnitelmat saattavat olla vuosiakin tekemättä, vaikka henkilö on niiden palveluiden piirissä. Miten tämä resursointipuoli on tässä ajateltu hoitaa?

14.35 **Martti Talja kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Nyt käsittelyssä oleva lastensuojelulaki tarjoaa aina viimekätiset mahdollisuudet auttaa niitä lapsia, joilla on kasvamisen ongelmia. Tässä yhteydessä on kiinnitettävä erityistä huomiota ennalta ehkäisevään työhön, perheiden varhaiseen auttamiseen, sen tunnistamiseen. Neuvolan, esiopetuksen, koulun yhteistyö lastensuojeluviranomaisten kanssa on aivan keskeinen asia, jolla voidaan sitten tätä ennalta ehkäisevää työtä suunnitella siten, että perheitä ja lapsia autetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Auttamistyössä osaaminen niissä yksiköissä, jotka toteuttavat tätä apua, on aivan keskeinen — se ote, jolla työtä tehdään, ei niinkään muodollinen pätevyys, vaan se, miten nuorta autetaan, miten hänelle järjestetään ne kodinomaiset olosuhteet, joista käsin hän käy koulua, hän oppii elämään, hän käy ammattikoulua.

Kiinnittäisin vielä lopuksi huomiota siihen, että me olemme käyneet aivan liian vähän keskustelua siitä koulutustaustasta, jota näillä meidän lastensuojeluammattilaisilla tulee olla. Yhteisöpedagogin AMK-tasoinen tutkinto on täysin aliarvostettu. [Puhemies koputtaa] Se luo ne osaamiset, [Puhemies: Aika!] joita tarvitaan tämänkaltaisten nuorten auttamiseksi.

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Pyydän pysymään aikataulussa, koska tässä on rajattu aika.

14.36 **Anneli Kiljunen sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Eilen vietettiin todellakin kansainvälistä lasten oikeuksien päivää, ja tämänpäiväinen lakiesitys koskettaa juuri tätä eli lasten ja nuorten oikeuksia.

Joukko sosiaalityöntekijöitä julkaisi eilen sosiaalityöntekijöiden kuormittavuutta koskevan kannanoton, jossa he toteavat, että lastensuojelun tilanne ja resurssit eivät ole parantuneet näiden vuosien aikana vaan pikemminkin ne ovat heikentyneet, elikkä lasten oikeudet eivät toteudu. Lastensuojelun laatusuositus on vuodelta 2014, ja jotta sosiaalityöntekijät pystyisivät hoitamaan tehtävänsä lasten oikeuksien mukaisesti, he ovat todenneet, että työntekijää kohti pitäisi olla korkeintaan 27 lasta. Kuntaliiton selvitysten mukaan tällä hetkellä työntekijöillä on jopa yli 100 lasta per työntekijä. Nyt kysyisinkin ministeriltä: mitä hallitus aikoo tehdä, että lastensuojelun henkilöstön kuormittavuus vähenee [Puhemies koputtaa] ja lasten oikeudet myös lastensuojelussa aidosti toteutuvat?

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

14.37 **Arja Juvonen ps** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kiitos ministerille hyvästä alustuksesta liittyen lakiin. Lapsi on lasinen astia, sanoi äitini aikoinaan, ja se on kyllä oiva vertauskuva ja pitää paikkansa.

Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä pohdittiin, mitä pysyvyys tarkoittaa lapselle ja mitä se merkitsee. Kysyisin, ministeri, teiltä: turvaako tämä lakiesitys pysyvyyttä lapsuuteen? Sijaishuoltohan on väliaikaista, mutta yleensä kuitenkin kestää hyvinkin pitkiä aikoja lapsuudessa. On hyvä, että lastensuojeluun kiinnitetään resursseja. Varhainen puuttuminen on tärkeää, ja on hienoa, että tulee myös valvontaa. Entä lapsen kuuleminen? Mielestäni lasta voi kuulla jopa vauvasta lähtien. Oletteko samaa mieltä, ja turvaako laki kuulemisen?

Maailmassa on paljon lapsia, joilta puuttuu syliä ja rakkautta. Mielestäni adoptioikä on Suomessa liian matala ja sitä tulisi nostaa. Se ei nyt liity tähän asiaan, mutta halusin sen sanoa, sillä yli 50-vuotiaskin voi olla kykenevä ja pystyvä adoptoimaan.

14.38 **Jani Toivola vihr** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kaikkiin pidettyihin puheenvuoroihin on helppo yhtyä, ja totean myöskin, että tämä on tärkeä esitys, joka vie asioita eteenpäin. Kiitos myöskin ministerille arvokkaasta puheenvuorosta sekä lain sisällöstä ja myöskin sen arvomaailman ikään kuin maalaamisesta, mihin me haluamme kulkea ja miten me varmistamme, että jokainen lapsi ja nuori saa arvokkaan lapsuuden ja nuoruuden, jossa hänen oikeutensa toteutuvat.

Ajattelin tuoda lyhyesti saliin nuorten terveisiä. Lastensuojelupäivien yhteydessä järjestettiin myöskin Nuorten Päivä, ja minulla oli kunnia tavata 50 nuorta, joilla oli erilaisia lastensuojelutaustoja. Tapaamisessa ihan ilmeistä oli se kuulemisen tarve, se tarve sanoa sanoittaa, puhua omista kokemuksista, olla osana miettimässä sitä ratkaisua, miten tästä mennään eteenpäin. Ja ehkä se suurin kokemus oli tunne siitä, että ei tule nähdä tai ei tule kuulla. Kaikista kamalimpia olivat ne tarinat, joissa tuntui, että aikuiset vaihtuvat koko ajan, ei ole edes yhtä pysyvää turvallista aikuista. Jos olisi, niin se olisi ihan ratkaiseva ja valtavan tärkeä tekijä, [Puhemies: Aika!] ja tähän täytyy saada korjausta.

14.39 **Hanna-Leena Mattila kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Lastensuojelun yksiköissä työskenteleminen on haasteellista. Kuten tässä edustaja Heikkinen edellä kysyi, olisin myös kiinnostunut tietämään ja kuulemaan ministeri Saarikolta, onko kiinnitetty huomiota yksiköissä työskentelevien henkiseen hyvinvointiin ja työssä jaksamiseen. Minkälaisia toimenpiteitä on ehkä suunniteltu?

14.40 **Kristiina Salonen sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä on kysymys asiasta, joka ei ole yksinkertainen — eivätkä vastauksetkaan ole yksinkertaisia — vaan hyvinkin monimutkainen. Toisaalta olemme tekemisissä ilmiön kanssa, josta edustaja Toivola puhui: lastensuojelussa olleet lapset kokevat olleensa äänettömiä, ehkä näkymättömiäkin ja haluaisivat enemmän omaa ääntään kuuluville. Samanaikaisesti kuitenkin esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijät tai sijaishuollon työntekijät kertovat tilanteista, joissa he kokevat pitävänsä kotona tarkempia ja tiukempia rajoja omille lapsilleen kuin työssään sijaishuollossa, ja sanovat sen olevan lapsen edun vastaista. Vaikean kysymyksen kanssa olemme tekemisissä, ja siksi nämä esitykset ovat varmasti tarpeellisia.

Kysyisin kuitenkin ministeriltä: minkälainen seuranta näiden nyt tehtyjen uudistuksien kanssa on, jotta voisimme nähdä, menemmekö sitten oikeaan suuntaan?

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Edustaja Myllykoski, ja sitten sen jälkeen otetaan ministerin vastaus.

14.41 **Jari Myllykoski vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kiitos eteenpäin menemisestä, mutta kysyisin ministeriltä, onko hallitus millään lailla arvioinut sitä, mikä kierre meillä on, kun köyhyys periytyy mutta myös se — olemmeko nyt kolmannessa vai toisessa sukupolvessa — että huostaan otetut lapset ovat vanhempia, joidenka lapset otetaan edelleen huostaan. Eli kuinka meillä toimii tämä niin sanottu jälkihoito? Nyt meillä on se 18 vuoteen. Pitäisikö meidän avoimesti katsoa, että meillä annettaisiin enemmän ohjausta ja hoivaa myös jo, sanotaanko, yli 20-vuotiaille, jotta annetaan valmiudet niille nuorille ihmisille perustaa ne perheet tulevaisuudessa, kun valmiudet on? Sijoitetun lapsen valmiudet tuntea perhekeskeisyyttä ovat erilaiset kuin perheessä kasvaneitten lasten.

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Ja ministeri Saarikko, vastaus 5 minuuttia. — Olkaa hyvä.

14.42 **Perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko:** Puhemies! Kiitos, kollegat, arvokkaasta ja hyvästä keskustelusta, joka tunnistaa, että aihepiiri ei ole erityisen helppo. Meillä on vahva yhteinen näky siitä, että me tavoittelemme lapsen etua maastossa, joka näissä tapauksissa ei aina ole helppoa määritellä. Yritän vastata esittämiinne kysymyksiin.

Ensinnäkin haluan todeta, että edustaja Sarkomaa minusta määritteli hyvin: pohjimmiltaan tässä on kysymys rajoista ja rakkaudesta.

Edustaja Tuppurainen maalasi erinomaisen hienolla tavalla puheenvuorossaan ne arkiiset esimerkit, joiden kanssa olemme tekemisissä, kun me puhumme rajoittamisen toimenpiteistä, myös sen, että mielikuvissa lastensuojelu voi todellakin vaikuttaa sylilasten arjelta, mutta me puhumme vaikkapa seitsemäntoista ja puoli -vuotiaiden, oikeastaan jo aika raavaiden nuorten miesten, kanssa toimimisesta.

Edustaja Kiljunen, otitte esiin henkilöstökysymykset ja kuormittavuuden. Nythän pitää tunnistaa, että tässä lakiesityksessä pureudutaan sinne sijaishuoltoon, ja paljolti tämä henkilöstön riittävyyskysymys on puhututtanut myös siinä sosiaalityössä, joka tunnistaa huostaanoton tarpeita. Olen ottanut erittäin vakavasti tämän alan toimijoiden viestin, joka vuosi sitten viimeimmäksi näyttävästi esitettiin lapsen oikeuksien päivänä, ja siitä alkoi pitkä prosessi Aulikki Kananojan työtä, Lape-muutosohjelman tiimimallin jalkauttamista, jossa lastensuojelussa tehdään töitä yhdessä. Aulikki Kananojan loppuraportti luovutetaan tämän vuoden loppupuolella minulle. Jatketaan silloin keskustelua laajemmin lastensuojelun kuvasta.

Tähän liittyvät keskeisesti myös sekä edustaja Alanko-Kahiluodon että Myllykosken esiin nostamat jatkokehittämistarpeet. Tunnistan ne tismalleen samoin kuin mitä te nostitte esiin. Siksi näistä olen nyt laittamassa liikkeelle työryhmätyötä ja erityisesti totean tästä jälkihuollosta: Jo terminä ”lastensuojelun jälkihuolto” ei minusta ole aivan tätä päivää. Mitä me tarkoitamme sillä, kun me yritämme tukea nuoria aikuisia, joiden kasvun edellytykset ovat olleet heikkoja, joilla voi muodostua nopeasti ongelmia viranomaisten, rikollisuuden, velkaantumisen, päihteiden ja ihmissuhteiden kanssa? Koko asia pitäisi ajatella ihan uudella tavalla, ja tähän itse olen valmis ja haluan pohjustaa seuraavan hallituksen työtä niin, että tätä kehitetään.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

Sama koskee mielenterveyspalveluita. Edustaja Talja totesi, että pitäisi kyetä mahdollisimman tavalliseen arkeen myös lastensuojelussa. Olen samaa mieltä. Siksi koulu, neuvola, oppilashuolto, kaikki nämä muidenkin lasten arkeen kuuluvat palvelut kuuluvat hyvinä myös lastensuojeluun ja heidän lapsilleen, mutta yksi erityiskysymys on nimenomaan mielenterveyspalvelut. Tällä hetkellä kaikki palaute lähtee siitä, että nämä palvelut eivät sovi tu yhteen riittävästi. Tarvitaan paremmat rakenteet yhteistyöhön, jota tämä koko lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma ikään kuin pohjustaa, mutta lastensuojelussa on erityiskysymyksenä seuraavaksi tartuttava tähän. Tässä me emme vielä vastaa siihen, mutta se on työn alla.

Edustaja Juvonen pohti pysyvyyttä. Olen samasta asiasta huolissani. Meillä on tietoa siitä, että erityisesti kun me puhumme paljon vaikka koulukotien arjesta nyt tässä esityksessä näissä rajoittamistoimenpiteissä, niin keskimäärin se on nuorelle seitsemäs sijoituspaikka, kun hän päätyy koulukotiin. Ei voida puhua pysyvyydestä. Henkilöstön pysyvyyden niin ikään toi edustaja Kiuru esiin oikeusasiamiehen huomautuksina. Ja siksi myös tämä keskustelu, jota tänä syksynä on käyty — olen miettinyt sitä paljon, onko se ollut omiaan houkuttelemaan alalle toimijoita tai pysyvyyttä henkilöstölle, kun on käytetty aika voimakkaikin leimaavia puheenvuoroja ihmisistä, joista kuitenkin monet ovat yrittäneet aika parhaansa näiden vaativien tapausten kanssa. Eli kyllä, pysyvyys on tavoitteena, ja siksi sanoin, että lastensuojelun henkeä, jossa vahvin viesti on perhesijoituksen ensisijaisuus, on minusta kriittisesti arvioitava, kun laki tulee kymmenen vuoden ikään nyt. Onko se kaikkien kohdalla oikeasti paras vaihtoehto, kun siitä seuraa ketjuuntunut, irtonainen polku sirpaleisia palveluita?

Edustaja Kiuru nosti esiin itsemääräämisoikeuslainsäädännön, asiakas- ja potilaslain, joka valitettavasti perustuslaillisten ongelmakohtiensa vuoksi ei tule tällä eduskuntakaudella käsitteilyyn. Arvelen myös, jos rohkenen eduskunnan työtä sen verran spekuloida, että se olisi ollut valtaisa paketti perustuslakivaliokunnalle, jolla on kädet täynnä työtä. Mutta voitte olla varma, edustaja Kiuru, että teen kaikkeni, että se tuodaan tänne niin pian kuin mahdollista seuraavasta hallituksesta riippumatta, koska ala, alan henkilöstö nimenomaan, sitä kovasti kaipaa ja se liittyy tähän samaan maastoon kuin rajoitustoimenpiteet nyt lastensuojelussa, joka tänne tuodaan.

Edustaja Sarkkinen, tiedustelitte älylaitteista, kännyköistä, tietokoneista. Laissa todetaan niin, että jos sen katsotaan lapsen kasvua ja kehitystä edistävän, laitteen voi yön ajaksi ottaa pois. Näin todetaan esityksessä. Selvitin sen vielä tuossa, en ollut asiasta aiemmin aivan varma. Näin me lopulta sen linjasimme.

Henkilöstön jaksamisesta edustaja Mattila oli huolissaan. Tähän on kiinnitettävä huomiota. Ensisijaisesti se on palveluntuottajan vastuulla. Ei valtio voi vastata, vaan palveluntuottajat. Ja tältä osin alan maine työnantajana mutta myös lasten turvaajana on erityisen tärkeä varjeltava, ja toivon, että eduskunta käy tämän esityksen perusteellisesti läpi perusoikeuksien näkökulmasta, mutta pitäen mielessä tämän rajojen ja rakkauden vaikean mutta tärkeän ydinliiton tässä.

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Mennään sitten puhujalistaan.

14.47 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd:** Arvoisa puhemies! Tämä esitys on tarpeellinen ja ajankohtainen, sillä uusimmat selvitykset lastensuojelun tilanteesta ja erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten tilanteesta ovat huolestuttavia. Voidaan minun mielestäni oi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

keutetusti kysyä, miten on mahdollista, että meillä on esimerkiksi apulaisoikeusasiamiehen selvityksessä esille tulleita toimintamalleja, ja miten laatuerot voivat olla niin suuria eri paikoissa, koska minusta on tärkeää muistaa myöskin, että meillä on erittäin hyvää ja laadukasta toimintaa. Se ei tule tässä keskustelussa välttämättä aina esille.

No, miksi nämä asiat ovat sitten ajautuneet joissakin paikoissa tähän pisteeseen: yksi syy epäkohtiin on kenties se, että aluehallintoviranomaisten valvontaresurssit ovat heikentyneet viime vuosina huomattavasti ja esimerkiksi näitä tarkastuksia on jouduttu vähentämään. Tämä viesti tulee huolena myöskin aluehallintoviranomaisilta. Omavalvonta, vaikka se on ihan hyvä laadun kehittämisen menetelmä, ei vaan aina riitä oikeusturvan varmistamiseen. Samanlaisia ongelmiahan on myöskin muualla kuin lastensuojelussa, myöskin esimerkiksi ikäihmisten hoidossa ja hoivassa. Kirjatun omavalvontasuunnitelman mukaan kaikki voi näyttää olevan ihan hyvin ja kunnossa, mutta sitten tarkastuksen yhteydessä huomataan vakavia puutteita ja epäkohtia toiminnassa. Minä olisinkin halunnut tietää ministerin mielipiteen siitä, olemmekohan me liikaa luottaneet omavalvonnan mahdollisuuksiin pitää huolta kaikkein heikoimmassa asemassa olevien oikeuksista.

Ja, arvoisa puhemies, ihan loppuun: Minusta on erittäin hyvä, että tässä laissa edellytetään, että osaavaa henkilöstöä on riittävästi, koska se on ehdoton edellytys sille, että toiminta on asianmukaista. Myös jatkuva kouluttautuminen on tärkeää, ja lopuksi haluan vielä korostaa johtamisen merkitystä toiminnan eettisyyden ja asianmukaisuuden varmistamiseksi ja myöskin henkilöstön osaamisen ja ammattitaidon kehittämiseksi.

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Tähän varattu aika on käytetty, joten keskustelu ja asian käsittely keskeytetään. Asian käsittelyä jatketaan tässä istunnossa päiväjärjestyksen muiden asiakohtien tultua käsitellyiksi.

Keskustelu keskeytettiin kello 14.50.

Keskustelua jatkettiin kello 17.33.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Nyt jatketaan aiemmin tässä istunnossa keskeytetyn 4. asiakohdan käsittelyä.

17.33 **Hanna-Leena Mattila kesk:** Arvoisa puhemies! Lastensuojelutoimenpiteiden kohteeksi joutuneet lapset ja nuoret ovat monella tavalla haasteellisia asiakkaita. Käytöksellään ja toimillaan he venyttävät heidän kanssaan työskentelevien pinnaa ja kärsivällisyyttä, mutta ammattimaisuus ei silti saisi koskaan pettää työntekijöillä. Käsillä oleva hallituksen esitys lastensuojelulain muuttamisesta tähtää siihen, että lapsen oikeutta hyvään kohteluun, huolenpitoon ja kasvatukseen vahvistettaisiin. Näillä lapsilla ja nuorilla valitettavan usein lähin omainen on viranomainen.

Suomessa on jo yli 30 vuoden ajan ollut fyysinen kurittaminen kiellettyä. Usein lastensuojelutoimenpiteiden asiakkaiksi tulevilla lapsilla on monenasteinen fyysisen ja henkisen väkivallan kokemusten tausta. Lapsuus ja nuoruus on sisältänyt turvattomuutta, heitteillejättöä, mutta myös kajoamista heihin fyysisesti. Lakiesitys haluaa vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta turvaan, suojaan, ruumiilliseen koskemattomuuteen

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

sekä fyysiseen ja henkiseen koskemattomuuteen. On epäilemättä haasteellista suojeluyksikön työntekijöiden kannalta pysyä aikuisena ja käyttää vain lain sallimia keinoja, kun vastassa on kiroileva, haistatteleva ja ehkäpä jopa fyysisesti uhmakkaasti käyttäytyvä lapsi tai nuori. Lakiesitys pyrkii paitsi turvaamaan ja vahvistamaan yhteiskunnan suojan tarvitsevan alaikäisen oikeuksia, myös selkeyttämään pelisäännöt suojatoimien kohteena olevan kanssa työskenteleville. Rajoitukset ovat edelleen käytössä, mutta ne eivät saa aiheuttaa lapselle ja nuorelle vahinkoa tai haittaa. Kohtelu ei koskaan saa olla lasta alistavaa, kurittavaa tai muulla tavalla loukkaavaa tai nöyryyttävää.

Myös lastensuojelutoimen asiakkaina olevilla lapsilla ja nuorilla on oikeus kasvaa tasapainoisiksi ja onnellisiksi aikuisiksi haasteellisista taustoistaan huolimatta. Jos lapsuuden perhe ei ole onnistunut tukemaan lapsen ja nuoren kasvua riittävästi, on yhteiskunnan otettava asiasta vastuuta ja mahdollistettava lastensuojelun piirissä olevin toimin, että toiminta on asiallista ja tarkastelun kestävä. Lakiesitys vahvistaa ylipäättänsä lasten ja nuorten kuulemistä ja osallisuutta heitä itseään koskevissa asioissa ja toivottavasti edesauttaa heille tunnetta, että heillä on mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä.

Arvoisa puhemies! Tähän lopuksi vielä totean, että lastensuojeluyksiköissä työskentelevien työssä jaksamiseen kannattaa panostaa. Näin mahdollistetaan lastensuojeluun tähtävien lakien onnistunut toteuttaminen.

17.37 Kristiina Salonen sd: Arvoisa puhemies! Kuten jo päivällä aikaisemmin keskustelussa moni totesi, lapsen etu on helppo määritellä poliittisesti ja yksimielisesti. Uskon, että koko sali haluaa ajaa lapsen etua tässä maassa. Kun menemme kuitenkin lastensuojelussa syvemmälle siihen, mikä on lapsen etu, määrittelyssä olemmekin jo vaikeammilla vesillä. Viesti lastensuojelusta, lastensuojelutyötä tekeviltä tai lastensuojelun kohteena olleilta lapsilta on kahtalainen. Esimerkiksi lapsiasiainvaltuutettu on nostanut useamman kerran esille sen, että hän on työssään kohdannut lapsen kohtelussa räikeitä ylilyönnejä. Lastensuojelun parissa olleet lapset ovat kertoneet oman äänen puutteesta — se, että heillä olisi mahdollisuus tulla kuulluksi tai tulla ymmärretyksi, on monella ollut puutteellista.

Toisaalta taas myös viesti lastensuojelutyötä tekeviltä on herättänyt paljon keskustelua ja ajatuksia viime aikoina. Eräs lastensuojelutyötä tekevä kertoo, että esimerkiksi vanhempien tapaaminen heikentää lapsen hyvinvointia usein mutta se on tehtävä, kun niin on määritetty ja niin on sovittu. Tällaisen tapaamisen jälkeen lapsi on sijaishoidissa poissa itsestään ja koko ilta, ehkä seuraava viikkokin menee siihen, että lapsen elämä saadaan takaisin turvallisuuteen. Tämä on tietenkin yksi yksittäinen esimerkki mutta kertoo siitä, että on vaikeaa tarkkaan määritellä esimerkiksi biologisten vanhempien tapaamisissa, milloin kyseessä on lapsen etu ja milloin kyseessä on meidän katsomamme lainsäädännöllinen tavoitteen toteuttaminen.

Sitten taas toisen työntekijän viesti on, että kaiken kiireen ja valitusten keskellä rajoituksia ei tehdä ehkä pelostakin niissä tilanteissa, kun niitä tarvittaisiin tai niitä pitäisi tehdä. Eräs työntekijä on myös kertonut pitävänsä kotona tiukemmin sääntöjä ja rajoituksia omille lapsilleen kuin lastensuojelussa, työpaikassaan sijaishoidissa, niille lapsille. Hän kuitenkin kertoo sen tuntevan pahalta, koska kokee, että juuri nämä haavoittuvat lapset tarvitsevat rajoja tunteakseen paremmin turvaa, sellaista turvaa, jota tällainen lapsi ei ehkä ole koskaan aikaisemmin tuntenut.

Sen vuoksi on tärkeää, että näitä asioita nyt on tässä lainsäädännössä lähdetty parantamaan ja kehittämään. Mutta kyllä meillä lainsäätäjillä on selvittävää siinä, missä kohdin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

puhumme aidosti lapsen edusta: Miten huolehtia siitä, että paljon pahaa, epävakautta ja turvallomuutta kokeneille lapsille voitaisiin sijaishuollossa taata lailla turvallisuutta, heidät voitaisiin kasvattaa vapauteen ja vastuullisuuteen unohtamatta kuitenkaan huolenpitoa, lämpöä ja rakkautta? Miten ottaisimme opiksi niiltä lapsilta, jotka ovat kokeneet tullessaan kaltoinkohdeiluiksi kahdesti, ensin omassa kodissaan ja sitten myöhemmin sijaiskodissaan? Lainsäädännön lisäksi tulemme lopulta lain soveltamiseen, sen valvontaan ja ammattilaisten osaamiseen. Kysymys on myöskin aikuisten määräästä näissä sijaisyksiköissä, sijaiskodeissa, joissa lapset ovat. Meidän on huolehdittava myös näistä jokaisesta asiasta, jos haluamme ajaa lapsen etua.

Arvoisa puhemies! Lopuksi toteaisin, että palveluverkostossamme keskitytään yhä edelleen pääasiallisesti yksilöiden auttamiseen. Huostaanottoja tai jopa perhesurmia on kuitenkin aina edeltänyt koko perheen pahoinvointi. Perhe on niin tiivis yhteisö, että aikuisen omat ongelmat heikentävät myös muiden perheenjäsenten hyvinvointia, ja kun perheestä otetaan pois esimerkiksi oireileva lapsi, voidaan lapsen käytöksessä saada aikaan muutos parempaan. Jos samaan aikaan työtä ei tehdä myös muiden perheenjäsenten ongelmien ratkaisemiseksi, ei lasta voi palauttaa samaan ympäristöön, jossa oireilu on alkanut. Tätä ei aina huomata. Lapsen oireilu on hyvin usein yhteydessä perheen ongelmiin, ja tukipalveluissammekin katse tulee jatkossa pystyä kohdistamaan koko perheeseen, ja myöskin siellä sijaishuollossa työtä tehtäessä on pystyttävä ottamaan huomioon se, että vaikka lapsella tilanne olisi parempi, niin jos vanhempien ongelmat edelleen jatkuvat, näillä voi myöskin olla merkittävä vaikutus lapseen lyhyissäkin tapaamisissa. — Kiitos.

17.43 Maria Tolppanen sd: Arvoisa puhemies! Lastensuojelu ja lapset tarvitsevat aina suojelua, ja on hyvä, että näihin asioihin aina silloin tällöin täällä palataan. On muistettava silloin, kun puhutaan lasten huostaanotosta, lasten siirtämisestä omasta kodistaan pois, että hyvin monen taustalla on niin sanotusti lasinen lapsuus, eli perheessä on alkoholismia, addiktiivisuutta eli huumeidenkäyttöä tai peliriippuvuutta. Nämä aiheuttavat lapselle tietysti kärsimystä, ja hyvin monessa tapauksessa on käynyt niin, että isovanhemmista on tullut erittäin tärkeitä ihmisiä tälle lapselle. Isovanhemmat ovat käytännöllisesti katsoen huoltaneet lasta, kasvattaneet lasta, ja lapset ovat viettäneet aikaansa huomattavasti enemmän isovanhemmillaan kuin omilla vanhemmillaan, koska mummu ja pappa ovat turvallisia ja siellä on turvallista olla. Nyt valitettavasti meillä käy liian usein siten, että kun lapsi huostaanotetaan, pakkohuostaanotetaan, niin isovanhemmat syrjäytetään tästä tilanteesta tyystin. Sanotaan hyvin usein, että 50-vuotias tai 55-vuotias on liian vanha kasvattamaan kouluikäistä tai alle kouluikäistä lasta tai murkkuikäistä lasta. Ei se näin ole. Elämä on muuttanut ja mennyt eteenpäin. Me elämme vanhemmiksi ja olemme pirteitä paljon vanhempiina.

Liian usein käy myös siten, että kun lapsi on sijoitettu sijoitusperheeseen tai sijoituskotiin, niin viranomaisten toimesta katkaistaan lapsen ja isovanhempien suhde, jolloin lapsi tulee hylätyksi isovanhempien taholta tahtomattaan eikä tietenkään ymmärrä sitä tilannetta, mitä varten mummu tai pappa ei saa tulla käymään tai mitä varten heille ei saa soittaa. Minä toivoisin, että tämä asia vielä otettaisiin käsittelyyn silloin, kun tätä lakia valmistellaan, katsottaisiin, mikä on isovanhempien asema ja mikä oikeus lapsella on isovanhempiin. Se peruslähtökohta on joka tapauksessa se, että yhdelläkään lapsella ei ole liikaa rakastavia vanhempia. Yksikään vanhempi, joka pitää huolta lapsesta, joka rakastaa lasta, pitää kädestä ja silittää, ei ole liikaa, heitä jokaista tarvitaan.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

Sitten meillä on olemassa myöskin niin sanottu vapaaehtoinen huostaanotto, joka tapahtuu siten, että vanhemmat tai vanhempi ottaa yhteyttä sosiaaliviranomaisiin ja pyytää apua, jos lapsella on ongelmia. Lapsi saatetaan silloin tosiaankin sijoittaa, ja silloin tilanne on se, että esimerkiksi lapsilisät siirtyvät siihen sijoituskohteeseen ja elatusavut, jos niitä tulee, siirtyvät siihen sijoituskohteeseen ja sen lisäksi vielä vanhempi joutuu maksamaan sinne joitakin kustannuksia. Jos kysymys on siitä, että vanhemmat ovat todella olleet tai vanhempi on todella ollut aidosti huolissaan omasta lapsestaan ja pyytää apua, niin tämä aiheuttaa perheelle kohtuutonta taloudellista haittaa varsinkin niissä tapauksissa, joissa lapsi on kuitenkin sitten viikonloppuisin kotona ja esimerkiksi loma-aikoina kotona, koska näitä maksuja ei pääsääntöisesti alenneta. Ne pitäisi siinä kohdassa alentaa. Sen lisäksi vapaaehtoiseen sijoitukseen päätyneet vanhempi joutuu vähän hankalaan välikäteen, jos on esimerkiksi niin, että lapsen kanssa on ollut ongelmia kotona, hän on vaikkapa lintsannut koulusta tai muuta vastaavaa. Jos ei siellä hoitopaikassakaan pystytä tälle asialle tekemään mitään vaan lapsi ahdistuu, niin hän ei pääse takaisin kotiin.

Ja se, mitä ei saisi tapahtua lastensuojelussa, on, että lastensuojeluun ei uskalleta ottaa yhteyttä silloin, kun lastensuojelun apua tarvittaisiin, silloin kun perhe tarvitsisi tukea, ja tätä pitäisi yhdessä miettiä, mitkä ovat niitä asioita, jotka ovat lapselle parhaaksi. Koko tämä lastensuojelulainsäädäntö ja huostaanotto on hirveän iso asia ja vaikea asia, eikä se todellakaan ole yksiselitteinen. Siinä on varmasti yhtä monta tarinaa kuin on huostaanotettua lastakin.

Kaikessa tapauksessa hyvä, että näistä asioista puhutaan. Sen lisäksi lausunpa vielä senkin, että toivoisin todella, että meillä kiinnitettäisiin huomiota siihen, että meillä on myös näitä sijaisperheitä olemassa, toisenlaisia sijaisperheitä, tukiperheitä, joissa lastensuojelulapset voivat viettää esimerkiksi kerran kuukaudessa viikonlopun tai joka toisen viikonlopun, jotta pääsevät kodista pois, jos kodilla ei ole mahdollisuutta tarjota esimerkiksi mahdollisuuksia vaikka ratsastaa tai harrastaa jotakin tai jos on yksinhuoltajaäiti tai yksinhuoltajaisä, niin että hän saa yhden viikonlopun vapaaksi ja lapset ovat jossakin muualla.

Mutta hyvä, että näitä asioita pohditaan.

17.49 Kristiina Salonen sd: Arvoisa puhemies! Jäi vielä toteamatta se, että lausuntokierroksen jälkeen tähän lakiin on tullut merkittäviä ja isoja muutoksia, ja siksi toivonkin, että kun tämä nyt lähtee valiokuntaan käsittelyyn, siellä olisi aikaa kaikista kiireistä huolimatta pitää kattava asiantuntijakuuleminen, jotta voimme sitten varmistua vielä sen asiantuntijakuulemisen myötä siitä, että nämä muutokset, jotka tähän esitykseen ovat tulleet lausuntokierroksen jälkeen, ovat myöskin asiantuntijoiden mukaan oikeanlaisia.

Sitten on todettava sosiaalityöntekijöitten osalta — vaikkei tämä kosketakaan nyt lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä — että he ovat merkittävä osa tätä palapeliä ja heidän puutteelliset resurssinsa ja sosiaalityöntekijöiden jatkuva vaihtuvuus vaikuttaa väkisin myös sijaishuollossa olevien lasten elämään ja työntekijöiden työskentelyyn, ja siksi meidän kyllä on pystyttävä korjaamaan myöskin se palapelin osanen tämän muun lainsäädännön ohella. Ministeri lupailikin tämän vuoden lopulla Aulikki Kananojan selvitystyötä, ja odotan, että ne tulokset saadaan käsittelyyn ja nähdään, miten sitten sillä voitaisiin vielä vahvistaa tätä prosessia.

Sitten on muistettava, että lapsi on selviytyäkseen usein joutunut opettelemaan ehkä kyseenalaisiakin keinoja reagoida esimerkiksi sääntöihin ja velvollisuuksiin tai ihmissuhteissa yleensä, ja meidän pitäisi pystyä löytämään myöskin niitä paikkoja, joissa näitä lukkoja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 118/2018 vp

voidaan avata kaikkien rajoittamistoimenpiteiden lisäksi, ja siksi mielenterveyspalvelut ja terapiapalvelut ovat merkittävä, parannusta vaativa asia.

Aivan lopuksi sanon, että tämän lakiesityksen ja tulevan lain seuranta on tehtävä ja vaikutuksia on seurattava, jotta nähdään, onko näillä kiristyksillä pystytty vastaamaan huutoihin ja niihin tarpeisiin, joita on nyt koettu olevan.

Lisäksi meidän on pystyttävä lisäämään valvontaresursseja, sillä aluehallintovirastoilta viesti on ollut selvä: resurssit ovat aivan liian vähäiset. Meidän on tiedettävä, mitä lastensuojelulaitoksissa tapahtuu, jotta voimme myöskin ajaa lapsen etua.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sosiaali- ja terveysvaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan on annettava lausunto.